

Wokół problemów społecznych, czyli w poszukiwaniu pedagogii w dyskursach organizacji młodzieżowych działających w Polsce¹

Streszczenie: W artykule przedstawiono wyniki badań dotyczące dyskursywnych konstrukcji problemów społecznych i ich rozwiązań, które podejmowane są przez wybrane organizacje młodzieżowe działające w Polsce. Analizą objęto sześć z nich: AIESEC Polska, ATD Czwarty Świat Polska, Centrum Inicjatyw UNESCO, Centrum Inicjatyw Międzykulturowych Horyzonty, Młodzież Wszechpolska i Obóz Narodowo-Radykalny. W artykule odpowiadamy na następujące pytania badawcze: 1) *Co wybrane organizacje młodzieżowe uznają za problem?* 2) *Przy pomocy jakich strategii dyskursywnych formułują one problemy?* oraz 3) *Jakie działania ukierunkowane na rozwiązanie problemów podejmują?* Analizą treści wypowiedzi i zastosowanych strategii dyskursywnych objęto łącznie 696 różnych gatunkowo i objętościowo tekstów (m.in. programy, regulaminy, statuty, newslettery, wpisy w mediach społecznościowych). Wyniki analiz pozwoliły na opis i porównanie badanych organizacji z wykorzystaniem kategorii pedagogii i różnych jej typów (pedagogii aktualnego czasu, etno-pedagogii, pedagogii lęku, pan-pedagogii i folk-pedagogii) i w efekcie – na ukazanie podobieństw i różnic w zakresie spraw uznawanych przez badane organizacje za problematyczne, w tym dotyczących kwestii (wielo)kulturowych.

Słowa kluczowe: analiza dyskursu, strategie dyskursywne, organizacje młodzieżowe, problematyzacja, pedagogia

---

¹ Artykuł jest częścią szerszego projektu badawczego pt. „Heterotopie obywatelstwa. Dyskurs edukacyjny i pedagogie militaryzacji w przestrzeniach organizacji młodzieżowych. Ujęcie analityczno-krytyczne i porównawcze”. Praca została sfinansowana z grantu Narodowego Centrum Nauki (nr 2019/35/B/HS6/01365).

Wprowadzenie

Przedmiotem naszych zainteresowań są pedagogie organizacji młodzieżowych rozumiane w kategoriach praktyk edukacyjnych, które mają charakter względnie spójny i trwałe (Szkudlarek, 1993; Kwieciński, 2004). Pedagogie dostarczają możliwych symbolicznych identyfikacji oraz całościowych sposobów definiowania rzeczywistości (Ostrowicka i Rzyska, 2016). Pedagogia jako kategoria teoretyczna wykorzystywana już była w badaniach jednorodnych organizacji młodzieżowych – harcerskich, działających w Polsce (zob. Marszałek, 2019; Śliwerski, 2018). Jej zastosowanie do interpretacji uzyskanych rezultatów analizy umożliwia objaśnienie edukacyjnego kontekstu, wykraczające poza socjograficzny opis badanych organizacji. W artykule prezentujemy wyniki analizy, na podstawie której porównujemy różne pod względem pochodzenia, zasięgu i form działania organizacje młodzieżowe. Przyjęcie przez nas perspektywy dyskursywnej oznacza koncentrację na analizie wypowiedzi wytwarzanych przez organizacje w kontekście ich działań i warunków, w których funkcjonują. Zakładamy, że pedagogie są praktykami dyskursywnymi (Ostrowicka, 2015), których edukacyjny sens wynika z powiązania trzech warstw pedagogii: opisowej, normatywnej i instrumentalnej (por. Hejnicka-Bezwińska, 2008).

W warstwie opisowej mieszczą się tzw. problematyzacje, czyli procesy i efekty konstruowania (formowania, definiowania) określonych zagadnień czy spraw jako problemów (Foucault, 1995; Bacchi, 2015 oraz Ostrowicka i Wolniewicz-Slomka, 2022). Sięgamy tutaj po dobrze znaną badaczom nauk społecznych kategorię problemu społecznego (m.in. Kraft and Furlong, 2007), którą przykładamy do badania dyskursu. Interesuje nas społeczne, a dokładniej – młodzieżowe konstruowanie problemów. Posługujemy się pojęciem problemu społecznego przy jednoczesnym założeniu, że we wskazywaniu problemów nie musi być mowy o problemie społecznym, a po prostu o problemie. Jednocześnie przyjmujemy, że problem może być zdefiniowany w sposób bezpośredni lub pośredni oraz że działania, które podejmują te organizacje są równoznaczne z intencją rozwiązania tego problemu. Za problematyzacjami kryją się bowiem pewne założenia światopoglądowe i ideowe, składające się na warstwę normatywną pedagogii. Ze sposobu identyfikacji i definiowania przez młodzież spraw uznanych za problemowe możliwa jest zatem rekonstrukcja założeń na temat tego, jak jej zdaniem być powinno, a następnie powiązanie tych problemów z przyjętymi w organizacji metodami ich rozwiązywania. Ten ostatni element stanowi z kolei instrumentalną

część praktyki, na którą składają się zróżnicowane formy, obszary i poziomy partycypacji, rozumianej w kategoriach sposobów realizacji przynależności do określonej organizacji oraz działań podejmowanych w jej ramach. Partycypacja jest tu definiowana jako uczestnictwo w różnych obszarach życia społecznego, które nie zawsze jest związane z zamiarem wywierania wpływu politycznego (Cuprjak i Czech-Włodarczyk, 2023).

Na potrzeby naszych badań pedagogię rozumiemy zatem jako praktykę dyskursywną, w której problematyzacja rzeczywistości w dyskursach organizacji młodzieżowych posiada sens edukacyjny. Postępując analitycznie, szukaliśmy odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

1. *Co badane przez nas organizacje młodzieżowe uznają za problem?*
2. *Przy pomocy jakich strategii dyskursywnych formułują problemy?*
3. *Jakie działania ukierunkowane na rozwiązanie problemów podejmują?*

Materiał badawczy i metoda

Badaniem objęto sześć organizacji młodzieżowych, które wybrane zostały przy zastosowaniu dwóch kryteriów: statusu i widoczności. Pierwsze z nich oznacza, że wybrane organizacje należały w 2019 roku do Polskiej Rady Organizacji Młodzieżowych i były jednocześnie organizacjami pożytku publicznego. Drugie kryterium (widoczności) odnosi się do obecności organizacji zarówno w mediach tradycyjnych (prasa), jak i wirtualnych (strony internetowe wybranych organizacji, ich profile w mediach społecznościowych). Wybrane organizacje to: AIESEC Polska, ATD Czwarty Świat Polska, Centrum Inicjatyw UNESCO, Centrum Inicjatyw Międzykulturowych Horyzonty, Obóz Narodowo-Radykalny (ONR) i Młodzież Wszechpolska (MW). Trzy spośród nich mają rodowód międzynarodowy (AIESEC, ATD Czwarty Świat, Centrum Inicjatyw UNESCO), dwie to organizacje polskie, których początki sięgają okresu przedwojennego (MW, ONR), i jedna to organizacja o rodowodzie lokalnym (CIM Horyzonty).

AIESEC jest jedną z największych organizacji studenckich na świecie, założoną w 1948 roku, a w Polsce w latach 60. Z kolei Ruch ATD Czwarty Świat istnieje w ponad 30 krajach. Początki aktywności ATD w Polsce sięgają końca lat 90. XX wieku. Trzecią spośród wybranych organizacji jest Centrum Inicjatyw UNESCO, będące międzynarodową organizacją pozarządową. MW jest polską organizacją młodzieżową powołaną w 1989 roku. Stowarzyszenie odwołuje się do myśli narodowej Romana Dmowskiego. Z kolei ONR jest polską pravicową organizacją założoną w 1993 roku, która nawiązuje

do przedwojennego ruchu o tej samej nazwie. CIM Horyzonty jest polską organizacją działającą od 1996 roku.

W artykule prezentujemy wyniki analizy tekstów, których dobór był celowy i obejmował zarówno dokumenty badanych organizacji (statuty, deklaracje ideowe, oświadczenia, sprawozdania), treści zamieszczane przez organizacje na swoich stronach internetowych (newslettery, publikacje), jak i posty w mediach społecznościowych (FB), opublikowane w 2018 roku. W tym roku Polska obchodziła 100. rocznicę odzyskania niepodległości, co czyniło ten czas wyjątkowym dla badania dyskursu, zwłaszcza w odniesieniu do kwestii narodowych i kulturowych. Różnorodność badanych organizacji, ich historii, zasięgu i form działania stanowiły szczególny kontekst dla prowadzonych analiz i ich interpretacji. Skoncentrowano się na tym, aby uchwycić zróżnicowane – formalne i mniej formalne – przekazy wybranych organizacji. Zgromadzony materiał zawiera więc teksty różne objętościowo i gatunkowo (łącznie 696). Analizy przeprowadzone zostały z wykorzystaniem oprogramowania Atlas.ti, w którym cały materiał badawczy został zakodowany przy użyciu 20 kodów. W artykule prezentujemy wyniki oparte na analizie ośmiu kodów, z których dwa opisują problemy (kod „problematyzacja”) i sposoby ich rozwiązywania (kod „partycypacja”), a sześć odnosi się do sposobów dyskursywnego przedstawiania tego zagadnienia (strategii dyskursywnych). Kod „problematyzacja” obejmuje treści stwierdzające istnienie problemów (to, co jest uznawane za problem, trudność, co jest złe i wymaga poprawy), a kod „partycypacja” – treści wyrażające sposoby realizacji przynależności do określonej organizacji oraz działania podejmowane w jej ramach. Materiał został poddany ilościowej i jakościowej analizie treści wypowiedzi oraz użytych strategii dyskursywnych, które stanowią element wieloaspektowej krytycznej analizy dyskursu (Wodak, 2008). Strategia dyskursywna to sposób użycia języka zmierzający do osiągnięcia określonych celów społecznych, politycznych lub psychologicznych (Reisigl and Wodak, 2001). Pierwsza z analizowanych strategii – strategia perspektywizacji – to taki sposób użycia języka, na podstawie którego można stwierdzić z jakiej/czyjej perspektywy formułowana jest wypowiedź. Chodzi tu o użycie takich środków językowych, retorycznych, które wskazują na punkt widzenia, pozycję, jaką przyjmuje autor/autorka wypowiedzi ustnej, pisemnej, wizualnej. Druga strategia – argumentacji – to strategia, za pomocą której uzasadnia się pozytywne lub negatywne oceny, przytaczany jest dowód służący do obalenia tezy; uzasadnianie, motywowanie. Stosowane mogą być przy tym prawdziwe lub fałszywe schematy argumentacyjne. Argumenty przytacza się dla poparcia lub obalenia danej tezy. Ostatnia z analizowanych przez nas strategii – wzmoc-

niania – oznacza taki sposób użycia środków językowych, retorycznych, wizualnych, którego celem jest uwydatnienie, podkreślenie wypowiedzi (Wodak, 2008).

W kolejnych częściach artykułu prezentujemy odpowiedzi na postawione pytania badawcze, a następnie przedstawiamy interpretację uzyskanych wyników przez pryzmat kategorii pedagogii.

Problemy i dyskursywne strategie ich formułowania

Wyniki analizy pokazują duże różnice występujące między badanymi organizacjami w zakresie liczby i sposobu diagnozowania problemów do rozwiązania. Jedne wskazują ich mniej, np. CI UNESCO podaje dwa problemy, inne więcej – organizacje narodowe ONR i MW wymieniają ich aż kilkadziesiąt. Organizacje w różny sposób koncentrują się na problemach. ATD, czyli organizacja, która została powołana do życia przez księdza Józefa Wrzesińskiego we Francji celem walki z ubóstwem i nędzą, kontynuuje swoje działania w tym kierunku. Wokół ubóstwa koncentruje swoje działania i wskazuje na różne jego wymiary, np. zwracając uwagę na różne grupy społeczne, których ten problem dotyka (dzieci, młodzież, kobiety, ubodzy pracujący) lub próbując odnaleźć pewne zależności (ubóstwo wskutek migracji lub przynależności do określonej grupy społecznej). Z kolei organizacje ONR i MW wskazują na wiele różnych, mniej powiązanych ze sobą problemów, np. pisząc o niechęci do obcych narodów, braku wsparcia dla oświaty czy hedonizmie. Pozornie te problemy nie są ze sobą powiązane, ale wszystkie można sprowadzić do zagrożenia dla Polski i jej narodu, co wprost wiąże się z tym, jak te organizacje postrzegają *siebie* i *innych* (por. Ostrowicka i Wolniewicz-Słomka, 2022; Kopińska i Wolniewicz-Słomka w opracowaniu).

Ponadto możemy zauważyć, że organizacje o zasięgu międzynarodowym koncentrują się na uniwersalnych problemach występujących na świecie, więc wskazują bardziej ogólne i globalne kwestie do rozwiązania (AIESEC – przemoc wobec kobiet jako problem światowy, prawa kobiet w Turcji, zmiana klimatu, analfabetyzm wśród Hindusów) w przeciwieństwie do organizacji o charakterze krajowym (ONR, MW – blokada Marszu Niepodległości, brak wsparcia dla oświaty, brak wsparcia dla Polaków na Kresach), choć nie zawsze (ATD – krytyka rządzących za brak realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju ONZ w zakresie ubóstwa).

Analiza tego, jak badane organizacje odnoszą się do problemów, pozwala wskazać centralne kategorie, wokół których tworzone są wypowiedzi. Są to:

- naród (MW, ONR),
- równość, tolerancja, pokój (AIESEC, CI UNESCO, Horyzonty),
- ubóstwo (ATD).

Dla MW i ONR problem stanowi wszystko to, co jest zagrożeniem dla narodu polskiego. Z kolei dla AIESEC, CI UNESCO i Horyzonty – to, co powoduje, że w świecie wciąż brakuje równości międzyludzkiej. ATD za główny problem społeczny uznaje kwestię ubóstwa.

Kolejna różnica widoczna jest w precyzji, z jaką problemy są opisywane – bywa, że są to po prostu hasła, bez żadnego wyjaśnienia (tak o problemach piszą często organizacje narodowe: „samowola”, „liberalizm”, „tolerancjonizm” i „relatywizm”, „obce zawłaszczenie naszej ziemi i brak szacunku do niej”, „brak wsparcia dla oświaty”). Często nie wiadomo dokładnie, jakiego miejsca dotyczy dany problem (ATD informuje w jednym z postów na Facebooku, że wzrosło ubóstwo w 2018 roku, ale nie zgłębia tego tematu).

Ostatnia istotna kwestia dotyczy postrzegania wielokulturowości państwa jako problemu, z którym trzeba walczyć. Stanowisko takie prezentują dwie badane organizacje – MW i ONR. Pozostałe organizacje podejmują temat wielokulturowości w odniesieniu do wartości wyznawanych przez organizację (np. otwartość na inne kultury) i celów jej działań (np. umożliwienie organizacji albo jej partnerom budowę dialogu międzykulturowego, współpraca międzykulturowa).

Typy problemów, na które wskazują organizacje młodzieżowe, mieszczą się w czterech kategoriach. Są to:

- a) jednostki i zbiorowości, które przez organizację są uznawane za problem;
- b) ideologia, która jest źródłem problemów;
- c) zjawiska społeczno-ekonomiczne, które stanowią problem;
- d) polityka (w rozumieniu rządu) stwarzająca problem (zob. przykłady w tabeli 1).

W sposobach formułowania problemów odnajdujemy wszystkie strategie dyskursywne wyróżnione przez Ruth Wodak i Martina Reisigl, tj. strategię nominacji, predykcji, perspektywizacji, argumentacji i wzmacniania. Jednakże tutaj koncentrujemy się na trzech z nich (perspektywizacji, argumentacji i wzmacnianiu), które w szczególny sposób kształtują dyskurs o problemach społecznych.

Z analizy strategii perspektywizacji wynikają następujące, najczęściej pojawiające się, perspektywy przyjmowane przez badane organizacje:

- a) perspektywa wybranych grup społecznych (ATD, AIESEC, MW, ONR);

- b) perspektywa obrońców wyznawanych wartości (MW, ONR);
- c) perspektywa znawców wskazywanej problematyki (ATD, Horyzonty);
- d) perspektywa środowiska, z którym się utożsamiają (MW, ONR).

Pierwsza z nich – perspektywa wybranych grup społecznych – oznacza utożsamianie się w dyskursie z osobami zagrożonymi ubóstwem i wykluczeniem społecznym (ATD), młodzieżą (AIESEC) oraz m.in. z Polakami pracującymi za granicą, żyjącymi na Kresach Wschodnich (MW, ONR).

Drugą wyodrębnioną perspektywą, charakterystyczną dla dyskursu MW i ONR, jest perspektywa obrońcy wyznawanych przez organizacje wartości. Inaczej mówiąc, opowiadanie o problemach odbywa się tu poprzez obronę pewnych idei, a nie przez wskazywanie ogólnie ważnych dla organizacji wartości, co jest charakterystyczne dla pozostałych badanych organizacji. Dyskurs MW i ONR prześląknięty jest wskazywaniem problemów w kontekście obrony np. Polski, Polaków, wiary katolickiej czy tradycyjnego modelu rodziny. MW i ONR bronią narodu przed innymi grupami społecznymi, w tym innymi kulturami. Tu również następuje podkreślenie tego przez utożsamienie się z rodakami.

Organizacjami, w których wypowiedziach przejawia się trzecia wyróżniona przez nas perspektywa – ekspertów w danej tematyce – w odniesieniu do diagnozowanych problemów są ATD i CIM Horyzonty. Piszą one o sobie z punktu widzenia osób dobrze znających problematykę, np. „Bazując na wieloletnich doświadczeniach pracy w obszarach przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz wyrównywania szans edukacyjnych, dostrzegamy silną potrzebę rozmawiania na temat szeroko rozumianej różnorodności społecznej i towarzyszącym jej często zachowaniom nierównościowym” (<https://cimhoryzonty.org/oferta-edukacyjna/> (dostęp 10.05.2023)).

Ostatnia wyodrębniona perspektywa jest charakterystyczna dla MW i ONR, gdzie wiele jest odwołań do narodowców jako grupy społecznej i z tego punktu widzenia konstruowana jest część przekazu odnosząca się do problematyki. Mówią oni o sobie wprost „my narodowcy”.

Z kolei analiza argumentacji pokazuje, że organizacje sięgają po różne argumenty, z których każdy ma na celu uzasadnienie i podkreślenie wagi zdefiniowanych problemów. Argumentacja ta obejmuje m.in.:

- a) odwołanie się do osób wartych naśladowania i/lub których dany problem dotyczy (AIESEC, Horyzonty, ATD, ONR);
- b) przywołanie faktów i danych statystycznych (AIESEC, Horyzonty, MW, ONR);
- c) odwołanie się do zjawisk o zasięgu globalnym (AIESEC, MW, ONR);

- d) wyróżnienie ważnych dla organizacji wartości i odwołanie się do ideologii (MW, ONR);
- e) wskazanie interesów narodowych (MW, ONR).

Odnosząc się do trzeciej strategii – wzmacniania – warto zauważyć, że przekaz formułowany wokół problemów jest wzmacniany przez przykłady, wyliczenia, wykorzystanie różnych środków językowych, takich jak: porównania, pytania retoryczne, wykrzyknienia, metafory, np.: „Wymierzajmy ciosy w jądro zła” (MW_FB_12.10.2018). Konkretny sposób zapisu, np. wielkimi literami, z wykrzyknikiem czy w cudzysłowie, ma zwrócić uwagę odbiorcy, np. „DOŚĆ kłamstw o polskich obozach i polskich pomocnikach w holokaucie” (MW_Oświadczenie_06.02.2018); „»Elity« III RP, tak postkomunistyczne jak i postsolidarnościowe, są od lat uwikłane w wasalne relacje wobec środowisk żydowskich” (MW_Oświadczenie_06.02.2018).

Rozwiązywanie problemów – partycypacja

Badane organizacje młodzieżowe podejmują zróżnicowane i liczne działania, które mają na celu rozwiązanie zdefiniowanych przez nie problemów społecznych. Działania te opisujemy w kategoriach partycypacji i przyjmujemy, że partycypację można badać, wyróżniając jej obszary (poła działania), poziomy (lokalny, krajowy, globalny, glokalny) i formy (Cuprjak i Czech-Włodarczyk, 2023). Analiza zgromadzonego materiału pozwoliła wyróżnić następujące obszary partycypacji: wolontariat, zrównoważony rozwój obejmujący działania na rzecz praw człowieka i ekologii oraz zaangażowanie w politykę państwa (tamże). Możemy zaobserwować działalność na poziomie globalnym, krajowym, lokalnym oraz glokalnym (łączącym globalne idee z lokalną działalnością). Wreszcie, wykorzystywane sposoby partycypacji to projekty, akcje społeczno-edukacyjne, kampanie informacyjne i celebrowanie ważnych dla społeczeństwa (organizacji) wydarzeń. Badane organizacje różnią się, choć niewiele, w zakresie tego, w jakich obszarach działają, na jakich poziomach i jakie formy rozwiązywania problemów wybierają (zob. tabela 2).

Tym, na co warto zwrócić uwagę, przyglądając się partycypacji badanych organizacji, są następujące ustalenia:

- organizacje o rodowodzie międzynarodowym częściej działają na poziomie globalnym, w ich działaniach przejawia się wymiar wielokulturowy; a organizacje krajowe – na poziomie państwowym;
- wszystkie badane organizacje sięgają po różne formy partycypacji (realizowanie projektów, wolontariat, akcje społeczno-edukacyjne, kam-

panie informacyjne), choć z pewnymi wyjątkami (np. AIESEC, ATD, UNESCO i CIM Horyzonty prowadzą programy wolontariackie, podczas gdy MW i ONR – nie);

- organizacje łączą tradycyjne (m.in. organizacja Marszu Niepodległości w przypadku MW i ONR; wspólne, osiedlowe czytanie w przypadku ATD) i nowoczesne formy działania (np. akcje informacyjne prowadzone za pomocą mediów społecznościowych – wszystkie badane organizacje oprócz ONR ze względu na brak profilu na Facebooku wskutek likwidacji w 2019 roku);
- organizacje podejmują działania ukierunkowane na troskę o pamięć o ważnych osobach i wydarzeniach, szczególnie widoczne w wypowiedziach na temat praw człowieka (CI UNESCO), historii Polski, świąt narodowych i religijnych (MW, ONR).

Podsumowanie – pedagogie organizacji młodzieżowych

W podsumowaniu warto podkreślić kilka wniosków dotyczących problematyki charakterystycznych dla badanych organizacji. Po pierwsze, wszystkie organizacje diagnozują problemy w swoich dokumentach i udostępnianych przez siebie tekstach. Po drugie, liczba wskazywanych problemów różni się w zależności od organizacji – od dwóch do kilkudziesięciu. Po trzecie, organizacje w różny sposób koncentrują się na problemach. Te z nich, które wskazują na jeden główny problem, zazwyczaj starają się przy tym jak najszerzej go przedstawić, odnaleźć pewne zależności i współwystępowanie z innymi problemami. Inne zaś zdają się wyliczać wiele różnych problemów, które sprawiają wrażenie niepowiązanych ze sobą. Takie ujęcie problemów w pierwszym przypadku przypomina okrąg, w którego centrum znajduje się jeden główny problem, w drugim zaś – sieć różnych, punktowych problemów nie zawsze wprost powiązanych ze sobą. Po czwarte, problemy ogniskują się wokół dużych, centralnych kategorii: narodu, równości, w tym płci oraz ubóstwa. Po piąte wreszcie, typy problemów, które organizacje młodzieżowe chcą rozwiązać, mieszczą się w czterech kategoriach. Problematyczne są: a) jednostki i zbiorowości, b) ideologia, c) zjawiska społeczno-ekonomiczne, d) polityka (w rozumieniu rządu).

Podczas przyglądania się wątkom wielokulturowości w analizowanych problematykach interesowało nas to, jak badane organizacje, w procesach formułowania problemów i wdrażania ich rozwiązań, odnoszą się do innych kultur. Zakładałyśmy jednocześnie, że o odrębności kulturowej mówimy wów-

czas, gdy dostrzegają ją sami zainteresowani, czyli badane organizacje (por. Szahaj, 2010). W interpretacji uzyskanych wyników proponujemy, aby spojrzeć na określone przez organizacje problemy i drogi ich rozwiązania przez pryzmat typów pedagogii, które w różny sposób ujmują kwestie (wielokulturowe). Są to: pedagogia aktualnego czasu², etno-pedagogia, pedagogia lęku, pan-pedagogia i folk-pedagogia (Kwieciński, 2011).

Pierwsza z nich, pedagogia aktualnego czasu, hołduje zasadzie kairologii (gr. *kairos* – odpowiedni czas [zob. Englert, 1985: za: Kwieciński, 2011]) i oznacza adaptację ukształtowanej historycznie doktryny i towarzyszących jej rytuałów do warunków i wymagań współczesności. Badane przez nas organizacje narodowe – MW i ONR – odwołują się wprost do myśli ideologicznej Romana Dmowskiego i innych twórców idei narodowej. Tej adaptacji ideologicznej towarzyszy rozliczanie konkretnych osób (rządzących) z ich krytycznie ocenianych działań i określanie historycznych wzorców poprawności. Jednocześnie wskazywane są tutaj działania, które powinny zostać podjęte, oparte po pierwsze na naśladowaniu bohaterów z przeszłości, po drugie – na utrwalaniu wzorów i wartości narodowych. Ten drugi element współgra z zasadami etno-pedagogii, tworzonej poprzez odwołania do narodu jako naczelnej idei i punktu odniesienia dla postrzegania rzeczywistości społecznej i działania w niej. Dla MW i ONR centralną figurą dyskursywną jest właśnie naród, który stanowi najwyższą wartość – ustępuje mu jedynie Bóg. W dyskursie organizacji narodowych ujawnia się również charakterystyczna dla pedagogii lęku ekspozycja obawy przed „wrogiem” oraz dyskursywnie konstruowanym zagrożeniem. MW i ONR posługują się narracją, w której *inni/obcy* stanowią zagrożenie, co często jest podkreślane przy użyciu dyskursywnych strategii (por. Ostrowicka i Wolniewicz-Slomka, 2022; Kopińska i Wolniewicz-Slomka, w opracowaniu). Jednocześnie stosunek do *innego* jest jednoznacznie negatywny. Grupy etniczne (Żydzi), narodowe (Ukraińcy) i seksualne (środowiska LGBT) są bardzo negatywnie wartościowane. Żydzi przedstawiani są jako niełojalni i bezczelni, Ukraińcy – agresywni i nieprzyjaźni, a osoby reprezentujące środowisko LGBT – dewianci, zbrodniecy, a nawet współodpowiedzialni za pedofilię (zob. Kopińska i Wolniewicz-Slomka, w opracowaniu). MW i ONR przyjmują przy tym perspektywy: obrońców wyznawanych wartości i środowiska, z którym się utożsamiają.

---

² Z. Kwieciński używa określenia „pedagogie aktualne”, ale nazwa, którą proponujemy, wydaje się ściślej oddawać specyfikę charakteryzowanych w artykule organizacji.

Pan-pedagogię charakteryzującą się uniwersalizacją problemów w skali globalnej, skierowaniem swoich działań do jak najszerszych kręgów społeczeństwa przy zachowaniu ducha optymizmu odnajdujemy w dyskursie AIESEC, ATD, CI UNESCO i CIM Horyzonty. Wszystkie z tych organizacji odwołują się do problemów globalnych (osiągnięcie pokoju i pełnego wykorzystania potencjału ludzkiego – AIESEC; zmniejszenie ubóstwa i nędzy – ATD; aktywna partycypacja, promowanie dialogu i tolerancji – CI UNESCO oraz dialog międzykulturowy, promowanie tolerancji – CIM Horyzonty), jednocześnie proponując ich rozwiązanie na poziomie lokalnym. Przykładem może być działalność ATD Czwarty Świat nakierowana na ułatwienie dostępu do kultury osobom, dla których jest on na co dzień utrudniony w ramach prowadzonej przez siebie akcji pt. „Biblioteki podwórkowe” polegającej na wspólnej lekturze. Akcja ta realizowana jest w 30 państwach na świecie w ramach 150 takich bibliotek. Innym przykładem może być akcja proekologiczna, którą prowadził CIM Horyzonty w Dniu Zakochanych.

Ostatnią pedagogią jest ta, którą za Zbigniewem Kwiecińskim nazywamy folk-pedagogią, czyli praktyką tworzoną poprzez odwołania do lokalnych wspólnot i mniejszości etnicznych jako naczelnych zasad i punktów odniesienia dla postrzegania rzeczywistości społecznej i działania w niej. Ten typ pedagogii odnalazłyśmy w dyskursie CIM Horyzonty, która działa w Poznaniu i do wspólnoty tego miasta, a nawet konkretnej dzielnicy: Łazarza, chętnie się odwołuje. Jest to jednak typ pedagogii najslabiej zarysowany w analizowanych przez nas organizacjach młodzieżowych, bowiem żadna z nich nie uczyniła mniejszości etnicznych i lokalnych centralnym punktem swojego dyskursu wokół istniejących problemów i ich możliwych rozwiązań.

Tabela 1. Kategoryzacja problemów w dyskursach organizacji młodzieżowych

Organizacja młodzieżowe	Jednostki i zbiorowości	Ideologie	Zjawiska społeczno-ekonomiczne	Polityka
AIIESEC	-	-	przemoc i dyskryminacja kobiet; zmiany klimatu; brak odwagi i możliwości finansowych do działania; brak dostępu do edukacji w wybranych państwach na świecie rasizm; samobójstwa	-
ATD Czwarły Świat	rzządzący	-	dyskryminacja w Polsce; ubóstwo i towarzyszące temu zjawiska; łamanie praw człowieka; nierówność płci; ówczesna polityka społeczna w zakresie ubóstwa	-
CI UNESCO	-	-	zasmiecanie świata; obojętność wobec innych	-
CIM Horyzonty	-	-	rasizm; dyskryminacja; prawa kobiet; dostęp do pomocy ratownictwa medycznego	-
Młodzież Wszechpolska	grupy etniczne, narodowe (Ukraińcy, Żydzi), państwa zachodnie, władza III RP, władze lokalne	liberalizm, tolerancjo-nizm, relatywizm	brak wsparcia Polaków na Kresach Wschodnich; współczesny model rodziny; zagrożenie narodu i Kościoła; obce zawłaszczenie polskiej ziemi; wielokulturowość	serwilistyczna polityka wobec USA i Izraela; brak rozliczenia totalnej opozycji; brak należytych obchodów Święta Niepodległości; mieszanie się obozów władzy
Obóz Narodowo-Radykalny	władze ukraińskie; władze lokalne	libertynizm, liberalizm, marksizm kulturowy; totalitaryzm	kryzys demograficzny; szerząca się „Cywilizacja śmierci”; wielokulturowość	prywatyzacja majątku narodowego; uprzywilejowana pozycja kapitału zagranicznego w Polsce; lokalne działania utrudniające organizację Marszu Niepodległości

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 2. Metody rozwiązywania problemów (partycypacji) wraz z wybranymi przykładami

Organizacje młodzieżowe	OBSZARY			FORMY			POZIOMY
	Wolontariat (zorganizowany program wolontariatu)	Zrównoważony rozwój	Zaangażowanie w politykę państwa	Projekty/akcje/kampanie informacyjne/manifestacje	Tworzenie sieci wpływów	Celebracja ważnych świąt	
AIESEC	wolontariat zgraniczony; członkowie Global Volunteer	program Women Empowerment	udział w European Economic Congress Katowice	„Inicjatywa Youth4GlobalGoals”, informowanie o stanie realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju ONZ.	udział w panelu dyskusyjnym w ramach European Economic Congress Katowice	Światowy Dzień Młodzieży	– globalny; – krajowy; – globalny
ATD Czwarty Świat	wolontariat krajowy w organizacji	program sportkań „Osiedle Dudziarska”	starania o powołanie Rzecznika Praw Osób Ubogich i Wykluczonych	akcje podczas Międzynarodowego Dnia Walki z Ubóstwem; monitoring walki z ubóstwem (Cele Zrównoważonego Rozwoju ONZ)	–	Międzynarodowy Dzień Walki z Ubóstwem; urodziny H. Ch. Andersena	– globalny; – krajowy; – globalny
Centrum Inicjatyw UNESCO	wolontariat europejski	Inception 3	–	współdzielenie doświadczenia rodzicielstwa w ramach projektu MOMMAS Coffee; „Trening Międzykulturowy”	–	–	– krajowy; – globalny
CIM Horyzonty	program polsko-izraelskiego wolontariatu	debaty nt.praw kobiet; akcja „Kochamy recykling”	–	trening dla działaczy NGOś w ramach „I.LAB – Intercultural Learning and Beyond”; Intercultural Week na @UAM	–	–	– lokalny; – globalny
Młodzież Wschepolska	–	organizacja różniacza w intencji przetrwania śladowanych chrześcijan w Pakistanie	wypowiedź w sprawie imigracji zarobkowej Polaków/polityki poparcia rządu wobec Ukrainy	apel w związku z polityką Polski wobec Ukrainy; akcje internetowe, np. w obronie księży; promocja tradycyjnego modelu rodziny; akcje informacyjno-edukacyjne	–	Marsze Niepodległości; Marsz dla Życia i Rodziny; wspomnienie św. Matki Teresy z Kalkuty	– krajowy
ONR	–	–	wypowiedź w sprawie imigracji zarobkowej Polaków/polityki poparcia rządu wobec Ukrainy	apel w związku z polityką Polski wobec Ukrainy; lokalne działania na rzecz dzieci; związanie; akcje sprzątania grobów; akcje informacyjno-edukacyjne	–	Marsze Niepodległości; Marsz dla Życia i Rodziny	– krajowy; – lokalny

Źródło: opracowanie własne.

Bibliografia

- Bacchi, C. 2015. The Turn to Problematization: Political Implications of Contrasting Interpretive and Poststructural Adaptations. *Open Journal of Political Science*. 5. ss. 1–12.
- Cuprjak, M. and Czech-Włodarczyk, C. 2023. Levels and Forms of Political Participation in Selected Youth Organisations Operating in Poland. *Przegląd Badań Edukacyjnych*. T. 2, nr 40, ss. 159–177. DOI 10.12775/PBE.2022.023.
- Deklaracja Ideowa Młodzieży Wszepolskiej, <https://mw.org.pl/idea-i-statut/> (21.11.2022)
- Englert, R. 1985. *Glaubensgeschichte und Bildungsprozess. Versuch einer religionspädagogischen Kairologie*, München: Kosel.
- Foucault, M. 1995. Użytek z przyjemności. W: Foucault, M. red. *Historia seksualności*, Warszawa: słowo/obraz terytoria.
- Hejnicka-Bezwińska, T. 2008. *Pedagogika ogólna*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Kopińska, V. and Wolniewicz-Slomka, K. *Who Are We? Discursive Construction of Collective Identity in Youth Organisations in Poland: A Citizenship Perspective* (w opracowaniu).
- Kraft, M. and Furlong, S. 2007. *Public Policy. Politics, Analysis and Alternatives*, Waszyngton: CQ PR.
- Kwieciński, Z. 2004. Problem pedagogii nurtów głównych i pobocznych. *Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja*. 3 (27), ss. 15–27.
- Kwieciński, Z. 2011. Pedagogie perswazyjno-patetyczne. W: Jaworska-Witkowska, M. i Kwieciński, Z. red. *Nurty pedagogii: naukowe, dyskretne, odlotowe*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Marszałek, K. 2019. Pedagogie stowarzyszeń zwykłych harcerskich i skautowych w świetle ewidencji stowarzyszeń zwykłych. Raport z badań. *Przegląd Pedagogiczny*. 1, ss. 134–154.
- Ostrowicka, H. 2015. *Przemysleć z Michelelem Foucaultem edukacyjne dyskursy o młodzieży. Dyspozytyw i zarządzanie*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Ostrowicka, H. 2022. *Problematyzacje. Studia nad dyskursem w badaniach edukacyjnych*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Ostrowicka, H. i Rzyska, A. 2016. Racjonalny strach? O pedagogii lęku w dyskursie publicznym. *Forum Oświatowe*. 28 (1), ss. 181–198.

- Ostrowicka, H. and Wolniewicz-Slomka, K. 2022. Heterotopias of Nationalist Youth Organisations in Poland: Communitarianisation and Entry/Exit System. *The Qualitative Report*. 27 (11), pp. 2528–2545. <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2022.5708>.
- Reisigl, M. and Wodak, R. 2001. *Discourse and Discrimination. Rhetorics of Racism and Anti-Semitism*, London: Routledge.
- Śliwerski, B. 2018. *Pedagogia harcerskiego wychowania*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Strona internetowa Obozu Narodowo-Radykalnego, <https://www.onr.com.pl/czym-jest-onr/> (21.11.2022).
- Szahaj, A. 2010. Wielokulturowość: za i przeciw (kilka uwag). W: Pietrzyk-Reeves, D. i Kułakowska, M. red. *Studia nad wielokulturowością*. Kraków: Księgarnia Akademicka, ss. 25–30.
- Szkudlarek, T. 1993. *Wiedza i wolność w pedagogice amerykańskiego postmodernizmu*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Wodak, R. 2008. Dyskurs populistyczny: retoryka wykluczenia a gatunki języka pisanego. W: Duszak, A. i Fairclough, N. red. *Krytyczna analiza dyskursu. Interdyscyplinarne podejście do komunikacji społecznej*. Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych UNIVERSITAS, ss. 185–215.

Around social problems – or in search of pedagogy in the discourses of youth organizations operating in Poland

Abstract: In the article, the results are presented of the research on discursive constructions of social problems and their solutions, which are undertaken by selected youth organizations operating in Poland. Six of them were analyzed: AIESEC Poland [in Polish: AIESEC Polska], ATD Fourth World Poland [ATD Czwarty Świat Polska], UNESCO Initiatives Centre [Centrum Inicjatyw UNESCO], Center for Intercultural Initiatives Horizons [Centrum Inicjatyw Międzykulturowych Horyzonty], All-Polish Youth [Młodzież Wszechpolska] and National Radical Camp [Obóz Narodowo-Radykalny]. The article provides answers to the following research questions: 1) What do selected youth organizations consider to be a problem? 2) By what discursive strategies do they formulate problems? 3) What actions are they taking to solve the problems? The analysis of the content and applied discursive strategies covered a total of 696 texts of various genres and volumes (including programs, statutes, newsletters, entries in social media). The results of the analyses allowed for a description and comparison of the researched

organizations using the categories of pedagogy and its different types (pedagogy of the current time, ethno-pedagogy, pedagogy of fear, pan-pedagogy and folk-pedagogy), revealing similarities and differences in the scope of issues considered by organizations as problematic, including those related to (multi)cultural issues.

Keywords: pedagogy, discourse analysis, discursive strategies, youth organizations, problematization

Translated by Helena Ostrowicka and Klaudia Wolniewicz-Slomka